

NAD PRÓZOU M. J. SYCHRY

Mezi nejvýznamnější spisovatele dvacátých let minulého století patří bezesporu rodák z Ústí nad Orlicí Matěj Josef Sychra (21. 12. 1776 — 19. 3. 1830 Žďár nad Sázavou), katolický kněz, jenž zprvu působil ve východních Čechách, později v Jimramově a zejména na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou. Jeho literární činnost byla na jeho dobu neobyčejně bohatá a příkladná, autor bývá přiřazován ke skupině královéhradeckých buditelů, s níž jej spojovaly obdobné záměry a většinou i stejné nakladatelské středisko Pospíšilovo.

Na rozdíl od většiny soudobých spisovatelů zaměřuje se však Sychra na vytvoření a na zdokonalení současné české povídky, která je charakteristická všemi znaky dozrívajícího klasicismu, což je dáno především tématickým výběrem i přejímáním cizích vzorů ze soudobé literatury cizí.

Sychra je autorem několika rozsáhlých knižních souborů, povídek, anekdot, vzdělávatelných próz pro mládež, epigramů apod. vedle tří sbírek Kázání (1814—1817), které sehrály ve své době v průběhu národního obrození značnou uvědomovací roli, byly hojně čteny, i když se jim dodnes nedostalo souborného kritického vydání i ocenění.¹⁾ Zasluhou výbor ze Sychrova díla přinesli v r. 1961 František Tenčík a Karel Palas,²⁾ kteří rovněž podali zhodnocení jeho díla. Přesto se však pokusíme i my o rozbor a o výklad některých typických Sychrových próz, jež jsou přístupny v několika drobných knižkách z minulého století, a to v jeho „Povídateli, aneb sbírce rozmanitých pamětihodných příběhů, povídaček, důvtipných nápadů a průpovědí k poučení a obveselení“ (3 sv. Brno — Olomouc 1815—1817), „Kratochvilníku, spisu pro obveselení a spolu k ponaučení“ (Brno 1819, 2. sv. Brno 1820) a také v jeho „Původním rozmlouvání a povídkách k vysvětlení mravních českých přísloví ku prospěchu mládeži škole odrostávající“ (sv. 1., Praha 1822, sv. 2, Praha 1823) a v posmrtně vydané knize „Veselavín“, jež má být, jak ukazuje podtitul, mravoučná hospodářská kniha (Praha 1847).

Sychra sleduje vždy ve svém díle především morální zřetele, snaží se dokázat potřebu vítězství spravedlivých myšlenek, pravdy nad lží, přímostí nad intrikou, zkušeností a opravdovostí nad klamem, opravdovostí nad přetvářkou, zákona nad podvrhem. Ať je to již v jeho vyprávění o Chvalitebném černokněžníčku (Povídatel 1) nebo v povídce Čiň dobře a právě, neboj se žádného (Původní rozmlouvání 1) či snad v povídce Čas růži přináší (Původní rozmlouvání 2) nebo v Žlutohlávkovi (Kratochvilník 2). Všechny tyto povídky, které jsme zvolili z velkého množství jeho prozaického díla jako typické, snaží se dokumentovat potřebu uplatnění životních ideí pro

uskutečnění morálky a řádu v současném světě a plnost všelidských ideálů v rozbouřeném životě.

Tak hlavní postava Chvalitebného černokněžníčka, chudý šlechtic Wolde-
mar, jenž se v mládí seznámil s nejrůznějšími životními zkušenostmi a vy-
učil se několika řemeslům, seznámil se s nezákladnějšími znalostmi lékař-
ského umění i s technikou vojenství, jenž nikdy neztratil lásku k prostým
lidem a cit k pravdě a ke spravedlnosti, dovede tyto svoje ideje uplatnit
ve spojení se svými znalostmi v okamžicích, kdy vše se staví proti němu
a zachrání svěřenému následníkovi jeho trůn a dostane se mu za jeho
službu nejen patřičné odměny, nýbrž i zadostiučnění v tom směru, že je
vyrovnan se svým svědomím.

Bednářův Jozífek, hrdina povídky Čiň dobře a právě, byl od nejtělejšího
dětství svým otcem vychováván k hluboké morálce a k úctě k všelidským
zákonům, které uplatňoval ve svém životě od dětství jak při hrách, tak i
při plnění školských povinností a nebylo pro něho později v životě zatěžko
v jednání střežit otcův odkaz i při daleko zodpovědnějších životních situa-
cích; jeho spravedlnost našla uplatnění i tehdy, když se stal správcem
statku a jeho vztah k sociálně potřebným našel ohlas i tehdy, když měl
dostatek, že nezapomněl nikdy na sociálně slabé, aby jim zajistil podporu.

V povídce Čas ruží přináší zvolil si spisovatel za hrdinku dívku Karolín-
ku, již matka vychovávala v duchu tohoto přísloví ke mravnosti a k po-
slušnosti, aby mohla dokázat nadobyčejnou trpělivostí, pracovitostí a och-
tou, že nakonec vítězí přece jen spravedlivost a řád.

Poněkud jiného rázu je povídka o Žlutohlávkovi, v níž se kromě reál-
ních prvků ve vyprávění setkáváme i se sny, s vidinami jiného života i
s uplatněním touhy po spokojeném laciném životě, s neskutečnými posta-
vami fantastickohistorickými a utopistickými, i když i v této práci setkává-
me se s morálními hledisky uplatněnými při řešení složitých situací.

Zřejmě nejvýznamnější Sychrovou prací je jeho dílo z pozůstalosti na-
zvané Veleslavín, jež chce na základě jakýchsi besed kněze s vesničany
zřejmě po vzoru českého středověkého myslitele Tomáše ze Štítného v du-
chu jeho Řečí besedních uplatňovat křesťanský světový názor a zejména
praktické životní zkušenosti v běžném každodenním životě a zdůvodnit tak
poslání kněze jako rádce, přítele a pomocníka v běžném venkovském dění.
Na základě rozmluv s vesničany a pomocí jistě vhodně volených životních
příkladů zaměřuje se autor jednak na upevnění morálky, proklamuje nábo-
ženskou snášlivost, vysvětluje manželské povinnosti, smysl manželského
soužití a výchovy dětí, zaměřuje se dále na poučování o duševní i zdravotní
hygieně, o léčení domácích zvířat, vypráví zajímavě o vojenství, o země-
dělství, o chovu domácího zvířectva, o včelaření, o zabezpečení proti ohni,
vysvětluje poslání selského stavu, dává příklady k racionálnímu hospoda-
ření, vysvětluje současný společenský řád.

Jistě tato kniha současnému svému povolání ve své době musela plně vyhovovat a svou reálnou problematikou, kterou chtěla řešit, byla proto z celého Sychrova díla našemu venkovskému lidu bezesporu z celého jeho díla nejbližší vedle řady pěkných povídek, jež sloužily především ke vzdělání a k uplatnění úsilí o zdokonalení se morální.

Celé Sychrovo dílo je psáno neobyčejně živým a svěžím jazykem, autor se snaží oprostít se ode všech archaismů, jeho sloh je plastický, často uplatňuje dialogy, zejména v besedách a snaží se co možná o nejzřetelnější a nejvýraznější vyjádření. Toto úsilí je kromě jeho próz patrné i v jeho úpravě překladu Kotzebuovy frašky *Přestrojování*, i v jeho sbírkách průpovědek a přísloví nazvaných *Maličkosti v řeči vázané* (Hradec Králové 1823) a *Mravné a krátké propovědky a podobenství na obdarování školní mládeže* (Hradec Králové 1824). Největší lásku k české řeči projevil snad vlastenecký kněz Sychra v dvoudílném svazku nazvaném *Versuch einer böhmischen Phraseologie* (Brno 1821—1822), která obsahuje abecedně seřazené velké množství českých přísloví a pořekadel, které je snad co do své intence jakýmsi předstupněm ke klasickému dílu Fr. L. Čelakovského *Mudrosloví národa slovanského v příslovích* (1852).

Měli-li bychom souborně ocenit Sychrovo rozsáhlé povídkářské dílo, museli bychom konstatovat, že se jeho autor snažil v české literatuře v duchu národního obrození a všesvětové osvěty uplatnit klasicistickou povídku a probudit zejména ve venkovském lidu lásku ke vzdělání a k české řeči. V tom je jeho odkaz stále živý a jeho próza stojí jako vstupní brána k literárnímu dílu Tylova a Němcové zejména svou tématickou složitostí a úsilím o souznění naší literatury s ostatními národními literaturami současné doby.

POZNÁMKY

¹⁾ Kromě souborně hodnotící literatury o Sychrovi v rámci přehledných dějin české slovesnosti u Jar. Vlčka, J. Jakubce a A. Nováka srov. zejména úvod Vojt. Kryšpína v knize Matěje Josefa Sychry *Život a spisy vybrané* Praha 1877, str. 1—28, kde je i podána spisovatelova bibliografie, dále předmluvu V. Šulce v posthumní edici Sychrova díla *Veleslavín*, Praha 1847, str. 1—XII, hodnocení Sychry od Jana Kabelky v kapitole *Počátky zábavné prózy novočeské v Literatuře české 19. stol. I*, Praha 1902, str. 339 n, tamt. II, str. 152 n, srov. i práci Ant. Rybičky, Matěj Josef Sychra, *Osvěta* 6, Praha 1876, str. 29, přetiště v souboru *Přední křisitelé národa českého*, Praha 1883, str. 206 n, Jan Jakubec *Tři čeští epigramatikové*, *Obzor literární a umělecký* 2, Praha 1900, 193 n, Fr. Mašlaň, *O stycích faráře M. J. Sychry s Janem a Bernardem Bolzanem*, *ČMFL* 6, Praha 1918, 123 n aj., *Riegrův Sl. nauč.* 8, Praha 1870, str. 1182.

²⁾ M. J. Sychra, *Povídky a jiné práce*. Krajské nakladatelství v Brně 1961, 218 str., k vydání připravili výbor uspořádali, úvod, doslov a ediční poznámku napsali Fr. Tenčín a Karel Palas.

Jan Skutil